

Brunfels: Kreuterbuch, 1535, Zybelen.

Zybelen.

Von Zybelen geschlecht, gewâchþ, und art.
Zybelen Geschlecht zeyget vil an,
Plini.am.xix.bûch. Haben aber alle die art, das
sy die augen betrûben, doch so seind die
roten zybelen schârpffer weder die weissen,
unnd die dÛrte weder die grûnen, und die
unkochten meer weder die kochten.
Zybelen wachsszen gern, an feÛchten, kalten
und sandechten stâtten.
Sollen behalten werden, oben in der fürst, do
es reÛchecht ist.
Bleiben auch wol in sprteÛeren.
Zeit irer sâhung ist im Mertzen, und Aprill.
Jst einer widerwertigen natur gegen andern
ires gleichen gewâchþ.dan mit dem
zÛnemenden monat nymmet sye ab, und mit
dem abnemende monat, nymmet sye zÛ.

Jre complexion.
Galenus spricht, das sollich hitzigen an den
fyerden grade einer dicken substantz.

Krâfft und artzneyen.
Von wegen ires temperaments, wÛrcket sye
wie hernach volgt. (z) (clxxvij) [187]
Biesset, machet blâst, und wynde.
Reytzet zÛ essen, machet durstig. Laxirent,
deþhalben dem bauch nit schâdlich.
Geschôllet, un in ôle gelegt, darnach für ein
zâpfflin in den affter gethon, reynigen die
blateren, so man Hermodrhoides nennet.
Das safft darvon mitt honig vermischet, und
in die augen gelassen, reyniget das augen
felle, lauttert die dunckelen augen.
Genannt sâlblin angestrichen, ist auch gÛt zÛ
dem hals geschwâr, Angima genannt.

Uien. (Allium cepa)

Van uien geslacht, gewas en aard.
Uien geslachten toont veel aan Plinius in
19de boek. Hebben echter alle die aard dat ze
de ogen bedroeven, doch zo zijn de rode uien
scherper dan de witte en de droge dan de
groene en de ongekookte meer dan de
gekookte.
Uien groeien graag aan vochtige, koude en
zanderige plaatsen.
Zullen behouden worden boven in de vorst
daar het rookachtig is.
Blijven ook goed in de spruiten.
Tijd van zijn zaaïen is in maart en april.
Is een tegengestelde natuur tegen andere
haar gelijke gewassen, dan met de
toenemende maan neemt ze af en met de
afnemende maan neemt ze toe.

Zijn samengesteldheid.
Galenus spreekt dat zulke heet aan de vierde
graad zijn en een dikke substantie.

Kracht en artsenijen.
Vanwege zijn temperament werkt ze zoals
hierna volgt. (z) (clxxvij) [187]
Bijt, maakt opblazen en winden.
Wekt op tot eten, maakt dorstig. Laxeert,
derhalve de buik niet schadelijk.
Geschild en in olie gelegd, daarna voor een
klysma in het achterste gedaan reinigt de
blaren zo men aambeien noemt.
Dat sap daarvan met honing vermengt en in
de ogen gelaten reinigt dat oogvel, zuivert de
donkere ogen.
Genoemd zalfje aangestroken is ook goed tot
de halszweer, Angima genoemd.

Br̃nget den frauwen ire verstanden zeit.
Jnn die nablôcher gelassen, reyniget das
haubt.

So yemants ein tobender hundert gebissen het,
sol man jm ein pflâsterlin machen, von
Zybelsafft, ruten, essig, unnd honig.

Das safft mit essig vermischet, und in der
sonnen angestrichenn, benympt die maßen
in dem angesicht.

Mit der eschen, die man nennet Spodium,
angestrichen, heylet die schebechten augen.
Besseret die knollen, und leinzeichen von
den übelgeheyleten wunden, oder
geschwâren.

So yemants ein schûh getruckt hett, unnd
darvon hatt die haut abgangen, mach ein
sâlblin mit dißem safft, und hûner schmaltz,
es heylet darvon.

Nymmet auch den bauchflussz.

In die oren gelassen, ist gûtt dem gehôrd,
und benymmet das sußen.

Reyniget die flyessenden, unnd schwârenden
oten.

Machet das aufgefällenn har wider
wachsszen.

Zû viel inn der speiß gessen, machet
haubtwee.

Gekocht, treybet den harn hâfftig.

Jn der kranckheyt zû vil gessen, br̃nget den
unüberwindtlichen schlaff, den man
Lethargum nennet.

Mit feigen zerstoßen, und über geschwâre,
oder apostemen gelegt, dawet sye wol, und
br̃ticht sye uff.

Brengt de vrouwen hun gestopte tijd.

In de neusgaten gelaten reinigt dat hoofd.

Zo iemand een dolle hond gebeten heeft zal
men hem een pleistertje maken van uiensap,
ruit, azijn en honing.

Dat sap met azijn vermengt en in de zon
aangestroken beneemt de mazelvlekken in
het aangezicht.

Met de as die men noemt Spodium
aangestroken heelt de scheefachtige ogen.

Verbeteret de knollen en littekens van de
slecht geheelde wonden of zweren.

Zo iemand een schoen gedrukt heeft en
daarvan is de huid afgegaan maakt een zalfje
met dit sap en hoendervet, het heelt daarvan.
Neemt ook de buikvloed.

In de oren gelaten is goed het gehoor en
beneemt dat suizen.

Reinigt die vloeiende en zwerende oren.

Maakt dat uitgevallen haar weer groeien.

Teveel in de spijs gegeten maakt hoofdpijn.

Gekookt drijft de plas heftig.

In de ziekte teveel gegeten brengt de
onoverwinnelijke slaap die men Lethargie
noemt.

Met vijgen gestoten en over zweren of
gezwollen gelegd verduwt ze goed en breekt
ze open.

Fuchs;

Van uien. Kapittel 163. (Allium cepa)

Namen.

Uien is op Grieks Crommyon, in Latijn Cepa geheten, welke naam de apothekers behouden
hebben. Oorzaken zulke namen heb ik voldoende in Latijnse kruidenboek aangehaald.

Geslacht.

Er zijn veel geslachten der uien welke alle Theophrastus en Plinius vertellen, onnodig hier veel
daarvan te schrijven. De uien echter zo in onze landen groeien zijn ettelijke groot, ettelijke klein,
aan de verf ettelijke rood, ettelijke wit, ettelijke rond, de andere lang. De besten echter zijn de
ronde en van verf rood.

Vorm.

De uien hebben bladeren vast zoals de look, inwendig hol, hun stengels of riet zijn rond, die
gewinnen aan de topjes ronde kopjes met dunne witte hoedjes overtrokken, die breken met de

tijd open en kruipen de bleekwitte gesterde bloempjes veel naast elkaar gedrongen voort. Zulke bloempjes worden tot kleine knopjes of bolletjes waarin elk zijn twee of drie zwarte kantige korreltjes gesloten. De wortel is rond zoals een klein kopje uit vele dunne schillen of hoedjes tezamen gezet, de aller uitwendigste echter [431, 432] zijn gans zacht en roodachtig. Aan deze kopjes hangen aan het bovenste kleine witte vezels zoals dat haar.

Hun groeiplaats.

Die uien groeien graag in vet murw en vochtige aardrijk. Worden overal in hof geplant.

Tijd.

De uien zaait men in maart, bloeien in juli voornamelijk, brengen vervolgens de zwarte zaden. De rijpen uien worden gewoonlijk om Bartholomeus uitgetrokken.

De natuur en samengesteldheid.

De uien is warm in vierde graad en een grove substantie en vooral wanner het sap uitgedrukt wordt.

De kracht en werking.

De lange uien zijn scherper dan de ronde, de rode meer dan de witte, de droge dan de groene, de rauwe dan de gekookte. Doch bijten allerlei uien, maken opblazen of winden, wekken op tot eten, verdelen, maken dorst en reinigen. Ze verzachten de stoelgang. Zo men ze schilt en in olie legt en daarna klysma 's daaruit maakt en in het achterste doet dan openen ze de gouden of rozenader. Dat sap van uien uitgedrukt, met honing vermengt en in de ogen gedaan maakt zuivere ogen, verdrijft dat vel en de aanvang van de staar. Het brengt de vrouwen hun ziekte, in de vrouwelijke schaam gedaan. Reinigt dat hoofd, in de neus gedaan. Uien sap met zout, ruit en honing vermengt, een pleister daaruit gemaakt en opgelegd is een kostbare artseneij tot de wonden zo van dolle honden zijn gebeten. Dat sap met azijn vermengt en in de zon aangestroken verdrijft de witte en zwarte mazelen aan lijf. Gedacht sap met hennenvet vermengt is nuttig diegenen zo de schoenen gedrukt hebben, een zalfje daaruit gemaakt. Dat sap in de oren gedaan brengt dat gehoor en beneemt dat suizen in de kop. Het maakt dat haar wederom groeien zo men dat hoofd daarmee wrijft. De ui zo het teveel wordt in de spijs gebruikt maakt het hoofdpijn. Zo het goed gekookt is drijft het de plas. In de krenkingen teveel gegeten, ook gekookt, brengt het met zich een sterke slaap. Met kleine wijnbesjes en vijgen gestoten en opgelegd rijpt het en breekt de zweren. De ui verdeelt de grove taaie vloeien in lijf.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>